

Ülkemizdeki Televizyon Yayınları ve Çocuk

Doç. Dr. Halûk YAVUZER^o

Çocuk, küçültölmüş bir yetişkin modeli olmayıp, tüm gelişim yüzleriyle, kendine özgü, ayrı bir bireydir.

Çocuk, yaşamının ilk evrelerinden başlayarak, zihni, fizyolojik, duygusal ve toplumsal gereksinimlerini karşılamak üzere, büyük bir savaşıma girer. Bu nedenle, gerek çocuk kitaplarının, gerekse çocuğa yönelik televizyon programlarının hazırlanmasında; çocuğun kişiliğinin, içinde bulunduğu büyüme evresinin ve gelişimin çeşitli dönemlerinin, sürekli olarak göz önünde bulundurulması gerekir.

İletişim, bir bilginin, bir görüşün, ya da bir davranışın yayımlanması süreci olarak tanımlanmaktadır.

Günümüzde, görsel ve işitsel etkinliği nedeniyle, çok sayıda kişiye ulaşan en güçlü kitle iletişim aracı, kuşkusuz televizyondur.

Televizyonun önde gelen işlevleri arasında, eğlendirici ve öğretici nitelikleri sayılabilir. Bunun yanında, televizyon, bireylerin, kendilerini tanıyabilmelerine, kişiliklerini geliştirebilmelerine ortam hazırlayan, zaman zaman onlara düşünme ve eleştirme fırsatı veren, önemli bir ayardır.

Kulağa ve göze hitap etmesi, çocuk ve gençlerin eğitimi açısından, televizyonun etkinliğini arttırmaktadır.

Çocuk, kişiliğini geliştirirken, bir modelle kendisini Özdeş tutar. Bu model, başlangıçta, anne-baba ve yakın akraba iken, zamanla yerini, arkadaş, film ve kitap kahramanlarına bırakır.

İlk çocukluk dönemlerinden itibaren, çocuklar, kendilerine model olarak seçtikleri, televizyondaki dizi kahramanlarının özelliklerini, günlük yaşamlarına ve oyunlarına yansıtmaya başlarlar. Televizyon dizi kahramanı, çeşitli davranış ve hareketleriyle, çocuktaki saldırganlık dürtülerini harekete geçirebilir ve onu saldırgan yapabilir. Çünkü, çocukta dürtülerini dizginleme yeteneği çok zayıftır.

Çocuklar için hazırlanan televizyon programlarında özel bir eğitimsel yöntem izlemelidir. Çocuğun somut düşünmesi ve herşeyi somuta indirgemeye çalışması nedeniyle, yayınlardaki kavramlar soyut

---

^oİ. Ü. Edebiyat Fakültesi Pedagoji Bilim Dalı Koordinatörü

düzyeyde verilmemeli, somut örnelerle, çocuklara «yaşatılarak» aktarılmalıdır. Ünlü düşünür J. J. Rousseau'nun belirttiği gibi; «Çocuğa, hiçbir şekilde ağızdan ders vermemek gerekir. O, ancak, derslerin tecrübelerini almalıdır.»

Çocuk için hazırlanan televizyon dizisi, ondaki yardımseverlik, yurtseverlik ve insanseverlik duygularını pekiştirmeli; farklı konularda düşünme fırsatı vererek, gerektiğinde sentez, yorum ve kıyaslama yapabilmesine olanak hazırlamalıdır. Televizyondaki çocuk programı, sadece öğüt verme biçiminde sürdürüldüğü takdirde, çocuk açısından etkinliğini kısa bir süre içinde yitirebilir.

Çocuğa verilecek iyi değer, gerektiğinde kötü değerle birlikte verilebilmeli, böylelikle, çocuğun iyiyi ve doğruyu kendi başına bulabilmesi sağlanmalıdır.

Bunun yanı sıra, çocuk yayınları, birtakım toplumsal değerleri çocuğa aktarabilmelidir.

Gelişim süreci içindeki çocuk, taklit yoluyla öğrenirken; model olarak seçtiği kişinin davranışları kadar, kurallara uygun olan, ya da olmayan konuşma biçimini de tümüyle kapabilir. Bu nedenle, çocuk programlarının kahraman ve sunucularının, güzel ve doğru Türkçeyle çocuklara seslenmeleri gerekir.

Çocuk, yaşamın ilk yıllarında, «Ben merkezci» düşünceye sahiptir. Başka bir deyişle, herkesin kendisi gibi düşündüğünü kabul eder. İşte, ilk çocukluk yıllarında, sözle eylemi bir tutan; masalla gerçeği, hayalle olguyu birbirine karıştıran çocuğun, giderek hayalden gerçeğe ve mantıklı düşünceye doğru yöneltilmesi gerekmektedir.

Çocuk programları, bu özellikleri dikkate alarak gerçekleştirilmeli ve çocuğu bencillikten kurtarıp, işbirliğine yöneltebilmelidir.

Günümüzde TRT'nin sunmakta olduğu çocuk programı sayısı son derece azdır. Bu programların hiçbiri, uzman pedagog ve psikologların işbirliği ile hazırlanamadığından, eğitimsel değerleri ne yazık ki, yetersizdir. Oysa, bir çocuk programının yapımında, teknik açıdan kameraman ne kadar gerekliyse, eğitimsel açıdan da pedagog o kadar gereklidir.

Ülkemizde, televizyon yayınlarının çocuklar tarafından nasıl değerlendirildiğini saptamak üzere bir anket geliştirilmiş ve 4 ila 12 yaşındaki 2200 çocuğa uygulanmıştır.

Üç farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen, kız ve erkek çocuklara uygulanan bu anket, bundan sonra yapılacak metotlu çalışmalara basamak oluşturabilecek bir ön araştırma niteliğindedir.

Elde ettiğimiz bulgulara göre; okulöncesi dönemindeki, 4-5-6 yaş çocukları, en çok sevdikleri televizyon programlarını; Uykudan Önce

(% 13), Uykudan Önce ye ait çizgi filimler (% 18) ve Taş Devri (% 17), şeklinde sıralamışlardır.

7 yaş çocuklarının severek izledikleri programların başında; Uykudan Önce (% 19). Uykudan Önce'ye ait çizgi filimler (% 17),

8 yaş çocuklarının ilgiyle izledikleri programlar; Uykudan Önce'ye ait çizgi filimler (% 21), Sekiz Çocuklu Aile (% 14), Taş Devri (% 10), Şeker Kız (% 9 şeklinde sıralanabilir.

9 yaş çocuklarının en çok ilgilendikleri programlar sırayla; Uykudan Önce'ye ait çizgi filimler (% 23), Tatlı Sert (% 13) ve Dallas (% 12)dir.

10 yaş çocukları; % 15 oranında Uykudan Önce'ye ait çizgi filimleri, % 14 oranında Tatlı Sert ve Dallas'ı, % 13 oranında ise Şeker Kız'ı izlemektedirler.

11 yaş çocuklarının; % 16'sı Tatlı Sert, % 14'ü Uykudan Önce'ye ait çizgi filimler, % 13'ü Taş Devri, % 12'si ise Dallas'ı izlediklerini söylemişlerdir.

12 yaş çocuklarının ilgiyle izledikleri dizi, % 20 oranında Dallas'dır. Bunu, % 18 oranında Tatlı Sert, % 17 oranında Taş Devri ve % 16 oranında Şeker Kız izlemektedir.

En çok izlenen çocuk yayınları araştırıldığında, ön sırayı Uykudan Önce'nin aldığı (Okulöncesi döneminde % 49, 7 yaşında % 54, 8 yaşında % 53, 9 yaşında % 41, 10 yaşında % 48, 11 yaşında % 29, 12 yaşında % 35); bunu Mavi Bilye ile Günaydın programlarının izlediği görülmektedir.

Mavi Bilye; okulöncesi dönemde % 10 7 yaşında % 11, 8 yaşında % 20, 9 yaşında % 11, 10 yaşında % 17, 11 yaşında % 18, 12 yaşında % 30 oranında;

Günaydın; okulöncesi döneminde % 12, 7 yaşında % 12, 8 yaşında % 16, 9 yaşında % 14, 10 yaşında % 14, 11 yaşında % 16, 12 yaşında % 21 oranında izlenmektedir.

En çok izlenen Uykudan Önce programının sevilme nedeni sorulduğunda, çocuklar; okulöncesi döneminde % 52, 7 yaşında % 44, 8 yaşında % 37.9 yaşında % 45, 10 yaşında % 51, 11 yaşında % 33, 12 yaşında % 31 oranında, «Çizgi film olduğu için» yanıtını vermişler; bunu, okulöncesi döneminde % 27, 7 yaşında % 33, 8 yaşında % 19, 9 yaşında % 13, 10 yaşında % 22, 11 yaşında % 21 oranında «Masal olduğu için» yanıtı izlemiştir. «Hem çizgi film, hem de masal olduğu için» bu programı izleyenlerin oranı; 8 yaşında % 29, 9 yaşında % 18, 10 yaşında % 11, 11 yaşında % 20 ve 12 yaşında % 21'dir.

11 yaş çocuklarının % 15'iyle, 12 yaş çocuklarının % 40'ı, Uykudan Önce programını «öğüt verdiği için» sevdiklerini söylemişlerdir.

«Uykudan önce programında daha başka ne tür değişiklik ya pılmasını düşünürsünüz?» sorusuna çocuklar; okulöncesi döneminde % 40, 7 yaşında % 35, 8 yaşında % 72, 9 yaşında % 44, 10 yaşında % 51, 11 yaşında % 52 ve 12 yaşında % 42 oranında, «Değişik ve uzun çizgi film» yanıtını vermişlerdir.

Programdan memnun olan ve değişiklik istemeyen çocuk oranı; 7 yaşında % 39, 9 yaşında % 17, 10 yaşında % 6, 11 yaşında % 11, 12 yaşında % 2'dir.

7 yaş çocuklarının % 6'sı, 8 yaş çocuklarının % 14'ü, 9 yaş çocuklarının % 13'ü, 10 yaş çocuklarının % 14'ü, 11 yaş çocuklarının % 18'i ile 12 yaş çocuklarının % 14'ü; program süresinin uzamasını istemektedirler.

Araştırma sonuçlarından da görüleceği gibi, sevilen çocuk programları, bilimsel açıdan yeniden düzenlendiği ve metotlu bir biçime sokulduğu takdirde çocuklara vereceği mesaj daha etkili olabilecektir.

Bu konuda televizyon yöneticilerinin çocuğa yönelik yayın üretmenin önemli ve kutsal olduğu kadar, ciddi ve tehlikeli bir görev olduğunu bilmelerini isteriz.

Yarının ergen ve erişkinlerini meydana getirecek çocuklarımızın, ruh sağlığı yerinde, dengeli ve uyumlu birer birey olarak yetişmeleri, büyük ölçüde çocukluk yıllarında aldıkları uyarımlara bağlıdır. Bu nedenle, çocuğa yönelik program hazırlanırken, program yapımcılarının uzman pedagoglarla işbirliği içinde olmaları gerekmektedir.

Bu konuda anne ve babalar; zaman zaman televizyonu kapatabilmeli, müzik dinlemek ya da kitap okumak gibi farklı uğraşlarda bulunarak, çocuklarına örnek olabilmelidirler. Anne ve babalar, Tatlı Sert, Dallas gibi, çocuklardaki saldırganlık dörtlülerini harekete geçiren, ya da onları aşırı uyaran ve toplumsal değer yargılarını değiştirmeye neden olan dizileri izlemelerine engel olmalıdırlar.

ÜLKEMİZDE ÇOCUK KİTAPLARI

Çocuğun yaşamında önemli rolü olan ilgiler, bireyin gereksinimini karşıladıkları sürece varlıklarını sürdürürler.

Bazı deneyimler sonucu, öğrenme yoluyla gelişen ilgilere, bireysel farkların etkisi büyüktür.

Çocukların önde gelen ilgileri arasında, biriktirme, kitap okuma, sinema ve müzik konuları sayılabilir.

Kitap, çocuğun zihni, duygusal ve sosyal gelişiminde önemli bir uyarım kaynağıdır. Neveu, kitabın önemini açıklarken; «Kitap, ancak

çocuğun kişiliğine saygı gösterdiği sürece ideal bir iletişim aracıdır » demektedir.

Çocuğun duygusal gelişiminde olsun, genel anlamda eğitimde olsun, «Sevgi, sevecenlik ve güven» sözcüklerinin yeri ve önemi büyüktür. Çocuk kitabı yazarken, sadece sevgi ve güveni ölçü olarak almak, hatalı ve yetersizdir. Yazarlar, birtakım gerçekçi konuları işlemenin yanında, yer yer çocuğa, bu olumsuz yanlar üzerine eğilmek ve onlar üzerinde düşünmek olanağını da vermelidirler. Bütün bunlar, yazar tarafından dengeli bir biçimde gerçekleştirilmeli, kitabın aynı zamanda çocuğun eğlenme gereksinimini de karşılamak zorunda olduğu, akıldan çıkarılmalıdır.

Lene Mayer-Skumanz, bu konuda şunları söylemektedir : «Dünyada olup bitenlerin tümü, çocuk kitaplarına konu olmaya elverişlidir. Açlık, sevgi, aşk ve ölüm gibi; önemli olan, bunların nasıl yazıldığıdır.»

Bir yapıtı oluştururken, çocuk yazarı öncelikle, kendi çocukluk günlerini hatırlayarak, o dönemdeki hayal gücüne dönebilmeli eser, çocukların yanı sıra, yetişkinlerin de ilgisini çekmelidir. Çocuk yazarı, çocuk okuyucu ile yetişkin okuyucu arasındaki farkı bilmeli; öykülerini sadece çocuklar hakkında değil, fakat çocuklar için yazmalıdır. Çocuk yazarı, günlük yaşamı içinde çocuğu heyecanlandıracak konuları seçebilmelidir.

Son yıllarda, ülkemizde, çocuğa yönelik yayınların arttığını sevinçle görmekteyiz. Hatta, bu konuda, iyi kitap üretmek üzere, çeşitli yayınevlerinin yarış halinde olduklarını da söyleyebiliriz. Ancak, denetim yetersizliği yanında, uzmanlardan yararlanma yoluna gidilmemesi, bu çok önemli çocuk ürünüde bazı aksaklıklara neden olmaktadır. Sayıları çok az olan bazı yayınevleri ve kuruluşlar, ne yazık ki, ürettikleri çocuk kitap ve dergilerinde, temel pedagojik ilkelere ters düşen bazı yapıtlar oluşturmaktadırlar.

Bu yayınevi ve kuruluşlardan bazıları, çocuğa korku ve dehşet veren öyküleri, ürkütücü resim ve kötü bir dille aktarırken, bazıları da küçücük yaştan, çocukları ideolojik amaçla koşullandırmayı yeğlemektedirler.

«Dünya Çocuk Klasiklerinden Seçmelerle İngilizceye Başlangıç» başlığında, çeşitli seriler hazırlayan bir yayınevi, yarısı İngilizce, yarısı Türkçe, derlemeye çalıştığı öykülerin birinde, korku saçan bir resmin eşliğinde), şu satırlara yer vermektedir :

«..... Gulyabani ile karısının yedi tane kızları varmış. Çocuk etiyile beslenen, sivri dişli yedi küçük gulyabani. Gerçekten, gece ya-

rısı, Gulyabani, başlarında takke olan çocukların boyunlarını kesip, rahatça yatağına dönmüş...»

Yine bazı kuruluşlarca çıkarılan dergilerde, öykü kahramanlarının çocuğa model oluşturacağı gerçeği gözden kaçırılmakta ve çocuklar bu yanlış örnekleri, kendi günlük yaşamlarına yansıtıyorlar.

Çocuk yayınları, çocuğa sevgi ve güven iletmeyi, toplum ve kültür değerlerini yansıtmayı, düşünme ve değerlendirme ortamı hazırlamayı ama çedinmelidir. Bu nedenle, yayınevleri ve kuruluşlar, Çocuk Psikolojisi uzmanlarıyla işbirliği içinde olmalıdırlar.

Gelişigüzel hazırlanmış bir çocuk yayını, çocuğun ruhsal dengesini bozabildiği gibi (korkunun yerleşmesi, kötü rüyalar görmek vb.); ona bazı kavramları yanlış vermek suretiyle geleceğe yönelik düşüncelerinde kırıklığa uğratabilir.

Bu konuda, anne ve babaların kitap seçiminde çocuklarına yardımcı olmaları, ilk pratik önlem olarak önerilebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlıklarınca, ortaklaşa oluşturulacak, pedagoğ ve psikologlardan kurulu bir komisyon, «iyi kitap»ı seçebilir ve seçilen bu kitaplar, reklam endişesi olmadan, TRT kanalıyla duyurulabilir.

Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi Yayını olan «**ATATÜRK ve EĞİTİM**» pek yakında çıkıyor. Okurlarımıza içtenlikle öğütleriz.
